

مرآت الاکوان

(تحریر شرح ہدایہ ملا صدر شیرازی)

احمد بن محمد حسینی اردکانی

(۱۲۵۱ھ شمس الثانی بعد از ۱۲۴۲ھ ق)

مقدمہ تصحیح و تحقیق

عبد اللہ نورانی

- سرشناسه : اردکانی یزدی، احمد بن محمد، ۱۱۷۵ - ۱۲۴۵ ق.
- عنوان قراردادی : شرح هدایة الحکمة، شرح
- هدایة الحکمة، شرح
- عنوان و نام پدیدآور : مرآت الاکوان (تحریر شرح هدایه ملاصدرا شیرازی) / احمد بن محمد حسینی اردکانی؛ مقدمه، تصحیح و تحقیق عبدالله نورانی.
- مشخصات نشر : تهران: مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب، ۱۴۰۰.
- مشخصات ظاهری : ۶۷۸ ص.
- فروست : میراث مکتوب؛ ۱۱، علوم و معارف اسلامی؛ ۱۱.
- شابک : 978-600-203-230-0
- وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
- یادداشت : کتاب حاضر شرحی بر کتاب «شرح هدایة الحکمة» تألیف ملاصدرا است که خود شرحی بر کتاب «هدایة الحکمة» تألیف اثیرالدین ابهری است.
- یادداشت : کتابنامه به صورت زیر نویس.
- یادداشت : نمایه.
- عنوان دیگر : تحریر شرح هدایه ملاصدرا شیرازی.
- موضوع : صدرالدین شیرازی، محمدبن ابراهیم، ۹۷۹ - ۱۰۵۰ ق. شرح هدایة الحکمة - نقد و تفسیر
- موضوع : اثیرالدین ابهری، مفصل بن عمر، ۹۶۰ ق. هدایة الحکمة - نقد و تفسیر
- موضوع : فلسفه اسلامی - تاریخ - متون قدیمی تا قرن ۱۴
- موضوع : Islamic philosophy-History-Early works to 1800
- شناسه افزوده : نورانی، عبدالله، ۱۳۰۸ - ۱۳۹۰، مصحح، مقدمه نویس
- شناسه افزوده : صدرالدین شیرازی، محمدبن ابراهیم، ۹۷۹ - ۱۰۵۰ ق. شرح هدایة الحکمة. شرح
- شناسه افزوده : اثیرالدین ابهری، مفصل بن عمر، ۹۶۰ ق. هدایة الحکمة. شرح
- شناسه افزوده : مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب
- رده‌بندی کنگره : BBR ۸۰۸
- رده‌بندی دیویی : ۱۸۹/۱
- شماره کتابشناسی ملی : ۷۹۴۶۸۹۶
- اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیبا

مرآت الاکوان

(تحریر شرح هدایه ملاصدرا شیرازی)

تألیف: احمد بن محمد حسینی اردکانی (۱۱۷۵ - درگذشته بعد از ۱۲۴۲ق)

مقدمه، تصحیح و تحقیق: عبدالله نورانی

مدیر تولید: محمد باهر

ناشر: میراث مکتوب

مدیر فنی و امور چاپ: حسین شاملوفرد

صفحه‌آرا: محمود خانی

چاپ اول (میراث مکتوب): ۱۴۰۰

(چاپ اول: انتشارات علمی و فرهنگی با همکاری مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۷۵)

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

بها با جلد شومیز: ۱۳۶۰۰۰ تومان

بها با جلد سخت: ۱۶۱۰۰۰ تومان

شابک: ۰ - ۲۳۰ - ۲۰۳ - ۶۰۰ - ۹۷۸

چاپ (دیجیتال): میراث

شماره فروش:

همه حقوق متعلق به ناشر و محفوظ است
نشر الکترونیکی اثر بدون کسب اجازه کتبی از ناشر ممنوع است

نشانی ناشر: تهران، ش. پ: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲، دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

E-mail: tolid@MirasMaktoob.ir

<http://www.MirasMaktoob.ir>

فهرست مطالب

پیشگفتار مصحح ۱۳

مقدمه، تعریف حکمت و تقسیم آن به الهی و ریاضی و طبیعی ۹۳

فصل اول ۹۷
در طبیعیات

مقدمه، موضوع علم طبیعی

قسم اول ۱۰۱

احوال مشترکه (سماع طبیعی)

مقاله اول ۱۰۱

اثبات اتصال جسم

فصل اول، ادله منکرین جزء لایتجزی ۱۰۱

فصل دوم، شبهات در جزء و جواب از آنها ۱۰۶

مقاله دوم ۱۱۱

اثبات هیولی

فصل اول، ماهیت جسم و مفهوم هیولی ۱۱۱

فصل دوم، جسم فی نفسه متصل است ۱۱۳

فصل سوم، جسم قابل انقسامات غیر متناهی است ۱۱۵

فصل چهارم، جوهر هیولی ۱۱۹

فصل پنجم، جسمیت از هیولی منفک نیست ۱۴۵

فصل ششم، تعری هیولی از صورت محال است ۱۵۱

فصل هفتم، تلازم هیولی و صورت ۱۵۵

فصل هشتم، ترکیب جسم از ماده و صورت ۱۶۰

فصل نهم، صورت نوعیه، صور جواهرند ۱۶۸

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار

- ۱- شرح احوال و آثار سید احمد اردکانی
- ۲- ملاصدرا شیرازی و شرح الهدایه او
- ۳- معرفت، عقیده و حکمت عملی از نظرگاه ملاصدرا
- ۴- پیوند ملاصدرا و میرداماد
- ۵- دستورالعمل اخلاقی ملاصدراى شیرازی
- ۶- مرآت الاکوان سید احمد اردکانی

۱- شرح احوال و آثار سید احمد اردکانی

سید احمد بن محمد حسینی اردکانی از ذریه علی فرزند امام صادق علیه السلام، در سال ۱۱۷۵ قمری در اردکان یزد متولد شده است، خویشان او همه از فضلا و علمای عصر بوده‌اند، و پسر عم پدرش مشهور به میرزا حکیم ریاضی تصانیف بسیار در ریاضیات داشته، شاه سلطان حسین صفوی در اواخر دولت خود او را به اصفهان طلبیده و تکلیف عمل رصد جدیدی نموده، آن سید فاضل به عذر پیری و اینکه عمر وی وفا به عمل رصد نمی‌کند تمسک جسته از خدمت تفصّی یافته و فرزند فاضل عالم عامل کامل عارف عابد دیندارش میرزا ابوالحسن، استاد و مربّی سید احمد اردکانی، مدّتی راه عمل رصد مذکور را پیموده و انقلاب زمان فعلیت آن اراده را مانع شده است.

سید احمد اردکانی در نزد سید ابوالحسن به تحصیل علوم ادبی و ریاضی و حکمی و شرعی اشتغال یافته، پس از آن رهسپار خراسان شده، مدّتی در مجاورت آستان امام رضا علیه السلام فیض یاب بوده و فضلالی آن سامان از وجود او مستفیض می‌شده‌اند. در مراجعت به دیار خود به تقاضای بعضی از فضلا و امرا به تدریس پرداخته و در ضمن آن بعضی نامالیقات از ابنای جنس دیده است و در آن هنگام به تألیف و ترجمه کتب و رسائل

بسیار در موضوعات گوناگون فقه و حدیث و انساب و ادعیه و زیارات و احوال معصومین و پزشکی و اجتهاد و اخبار و تاریخ حکما و حکمت و اخلاق پرداخته است و آنگاه که عمر او به حدود شصت رسیده تحصیل رضای خداوند را آرزومند بوده و تا سالهای پس ۱۲۴۲ حیات داشته است.

آنچه از آثار سید احمد اردکانی در تذکره‌ها و فهرست‌ها شناسایی شده :

۱. ترجمه بحارالانوار علامه مولی محمد باقر مجلسی، سرگذشت امام محمد تقی و امام علی نقی و امام حسن عسکری علیهم السلام.
۲. ترجمه اکمال الدین و اتمام النعمه شیخ صدوق محمد بن علی بن بابویه قمی.
۳. ترجمه عوالم العلوم، ملاعبدالله بحرانی، سرگذشت حضرت فاطمه زهرا و امام زین العابدین و امام محمد باقر و امام جعفر صادق علیهم السلام.
۴. ترجمه الارشاد شیخ مفید در احوال معصومین علیهم السلام.
۵. ترجمه عیون اخبار الرضا علیه السلام، تألیف شیخ صدوق.
۶. سرور المؤمنین در زندگانی امیرالمؤمنین علیه السلام در ده مجلد.
۷. شرح فضیلت صلوات بر پیغمبر و معصومین علیهم السلام.
۸. ترجمه کفایة الاحکام ملا محمدباقر شیرازی (نکاح و طلاق و ایلاء وظهار و لعان).
۹. ترجمه مبدأ و معاد ملاصدرای شیرازی.
۱۰. منتخب الزیارة.
۱۱. تلخیص شرح اسباب نفیسی در طب.
۱۲. مرآت الاکوان در حکمت طبیعی و حکمت الهی به مثابه تحریر شرح الهدایة ملاصدرای شیرازی.
۱۳. ترجمه محبوب القلوب قطب الدین اشکوری لاهیجی در تاریخ حکما و ائمه دین و علما.
۱۴. ترجمه جامع السعادات ملامهدی نراقی در اخلاق.
۱۵. شرح کتاب مختصر.
۱۶. شرح شرائع الاسلام به طریق استدلالی، بخش طهارت.
۱۷. شرح زیارت جامعه کبیره.
۱۸. طریقه بیضاء در اجتهاد و اخبار.
۱۹. ضیاء العیون در رثاء امام حسین علیه السلام.
۲۰. ترجمه دعوات.
۲۱. الانساب المشجرة یا شجرة الاولیاء.
۲۲. فضائل الشیعه.
۲۳. احوال امام حسین علیه السلام.
۲۴. احوال امام موسی بن جعفر علیه السلام.
۲۵. احوال امام زمان علیه السلام. و رسائل دیگر.

درباره میرزا حکیم ریاضی شیخ عبدالنبی قزوینی می‌گوید : « میرزا حکیم والد مخدوم ما میرزا ابوالحسن اردکانی دام ظلّه، از مشاهیر فضلا و معارف آنان خصوصاً در علوم ریاضی است، در آن علوم به نهایت و بر پایه آنچه از علما و مشایخ به ما رسیده، از

جمله فرزند اکرم امجد او، آدام الله ظلّه، به فراتر از نهایت دست یافته است. « محشّی از ریاض العلماء افندی (ج ۲، ص ۱۹۷) آورده‌اند که میرزا حکیم نزد میرزا محمد بن حسن شیروانی درس خوانده، و از مولی محمد حسین بن محمد باقر یزدی ریاضیات استفاده کرده و در یزد سکونت داشته و باورع‌ترین مردم زمان بوده و در سال ۱۱۱۶ فوت کرده است.

تتمیم أمل الآمل، تحقیق سید احمد حسینی، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۳۶۷ و طبقات اعلام الشیعه، قرن ۱۲، ص ۲۲۷، انتشارات دانشگاه تهران، تألیف شیخ اجازه ما در علم حدیث مرحوم آقا بزرگ تهرانی، علیه الرحمه.

شرح احوال سید احمد حسینی اردکانی در لغت نامه دهنخدا، نجوم السماء میرزا محمد علی کشمیری، فوائد الرضویة حاج شیخ عباس قمی، فهرست کتابخانه آستان قدس، مجلس، دانشگاه تهران، جامع جعفری، اعیان الشیعه سید محسن امین عاملی، طبقات اعلام الشیعه، قرن ۱۳ آمده، و آثار او در کتب مذکور و مخصوصاً در الذریعة إلى تصانیف الشیعه شیخ آقا بزرگ تهرانی معرفی شده است. مفصل‌ترین آن به قلم خود او در پایان ترجمه محبوب القلوب قطب‌الدین اشکوری لاهیجی آمده که اینک ملاحظه می‌کنید:

« تذیل خاتمه در ذکر احوال مترجم کسیره البیال کثیر الوبال، غفرالله ذنوبه فی الدّارین و ستر عیوبه فی العالمین بحرمة سید الکونین و آله الأبرار الأخیار المصطفین علیه و علیهم صلوات الله و سلامه فی النّشأتین ».

بدان که مقصود آن کسانی که به ذکر نام و نشان خود پرداخته و علمائی که در تصانیف و مؤلفات خود شرح اسم و رسم خود و اسلاف خود را زبان زد خامه بیان ساخته‌اند جز این نخواهد بود که شاید وقتی به نظر صاحب نظری رسد و توجه کامل عیاری که باطن فیض موطنش مردگان را جان تواند داد و بر روی خاطر ارواح گمنامان دیار خاموشی در رحمتی تواند گشاد، موجب و باعث گردد.

مگر صاحب دلی روزی به رحمت کنند در حق درویشان دعایی

و می‌تواند شد که اطلاع بر احوال مؤلف کتاب موجب اطمینان و قرار خاطر مطالعه کنندگان در اول شروع شود. اگر چه مضمون « انظر إلى ما قال ولا تنظر إلى من قال » کامل عیاران در فن را از التفات به مؤلف بی‌نیاز دارد اما مبتدی را بکار آید و از این جهت علما آن

را از اموری شمرده‌اند که موجب زیادتى رغبت متعلّم مى‌شود، و الا خود معلوم است که چیزی [که] فایده علمی در ضمن آن نباشد و قائل و مستمع را نفعی نرساند، در گفتنش ملال و در شنفتنش کلال حاصل مى‌شود، خصوصاً در صورتی که موهم نخوت جاهلیت و موجب ارتکاب خلاف شریعت باشد. و آنچه مؤلف به آن تمسّک جسته است که مقصود از عرض احوال بر اخوان صفا تمهید معذرت است برای قصور و اختلالی که در کتاب واقع شده است، نه فخر به نسب و اظهار حسب، معلوم نشد که راه دلالت آن بر این چیست و عذرخواه در آن میانه کیست.

و بالجمله مترجم این کتاب مستطاب احمد بن محمد الحسینی العَرِیضی به عرض برادران ایمانی و دوستان روحانی می‌رساند که سلسله نسب بنده حقیر به فخر سادات و مظهر و منبع سعادات، امام زاده لازم التکریم، علی بن الإمام الهمام جعفر بن محمد الصادق علیه السلام می‌رسد که متون کتب اخبار و رجال از مدح او مملو و چهار امام را دریافته است، و احادیث بسیار از برادر بزرگوار خود حضرت امام موسی علیه السلام روایت نموده است، و در خدمت آن حضرت بسیار عزیز و مکرم و صاحب اسرار بوده است، و بعد از آن حضرت در پیروی و رضاجویی امام ثامن ضامن و حضرت جواد علیه السلام بذل جهد نموده است. و بالجمله در شأن و مرتبه از همه اولاد ائمه در پیش، و قرب و منزلتش نزد برادر و برادرزاده و زاده برادر زاده از اولاد و احفاد خود ایشان بیش بوده است.

او را علی عَرِیضی به واسطه آن گفته‌اند که در «عَرِیض» که قریه‌ای است در چهار فرسخی مدینه ساکن می‌بوده. و یکی از احفاد آن سید بزرگوار مکتبی به «ابو جعفر» از خوف دشمنان و شدت ایداء ایشان به طریق فرار به دارالعباده «یزد» آمده و در آنجا مخفی شده است، و والی یزد که یکی از دیالمه بوده است به راهنمایی هادی سبل و راه نماینده کل علیه و علی آله السلام، به نحوی که در تاریخ مذکور است، بر احوال آن سید بزرگوار اطلاع بهم رسانیده، و بعد از شرفیابی به فیض خدمتش دختر خود را به او تزویج نموده، و اولاد و احفاد آن سید بزرگوار در آن دیار بسیار گردیدند. و مزار آن سید در آن دیار به «امام زاده جعفر» مشهور و بیماران علت جسمانی و نفسانی را موجب شفا و سرور است، و آن سلسله علیه از آن زمان تا حال عزیز و محترم و مظهر فضل و جود و کرم بوده‌اند.